

is my seun Willem.' Generaal de Wet neem my hand en sê: 'Seun, jy moet by my op die plaas kom kuier en waatlemoene kom eet. Jou pa het my baie gehelp.' Ek was verbaas dat so 'n beroemde man so bly was om my vader te sien en dan nog my hand te skud."

Ook was Jac. Punt in bevel van die trein wat Winston Churchill en ander krygsgevangenes gedurende November 1899 vanaf Newcastle na Elandsfontein en Pretoria vervoer het. Dit is insiggewend dat twee Britse offisiere by Jac. Punt kom kla het oor die teenwoordigheid van Winston Churchill - toe 'n oorlogskorrespondent van "The Morning Post" - by hulle in die kompartement. Hulle het daarop aangedring om volgens hul rang behandel te word en Jac. Punt was verplig om Churchill na 'n ander kompartement oor te plaas.

Maar indien die NZASM-manne tot die uiterste belas was met militêre vervoer tydens die Boere offensiewe, dan het dit nog veel meer van hulle vereis om die Boeremagte uit Natal voor die oprukkende Britse oormag te verwyder. Dit was juis gedurende hierdie uiters moeilike en spanningsvolle tyd dat Jac. Punt se eersteling, Willem Henri Jacobus Punt, op 26 April 1900 in Elandsfontein spoorwegdorpie gebore is.

Met die besetting van Transvaal deur die Engelse magte in Mei 1900 was Elandsfontein stasie een van die eerste plekke wat beset is.

Toe Cecile Punt die gerugte hoor dat die Engelse in aantog is, kon sy haar nuuskierigheid nie bedwing nie en is sy en 'n vriendin dadelik na die stasie waar hulle op 'n plek gaan staan vanwaar hulle 'n goeie uitsig oor die stasieterrein gehad het. Onder hulle was die laaste passasierstrein onderweg na Pretoria reeds gereed om te vertrek en kon hul sien hoe Jac. Punt die groen vlag waai. Tot die twee dames se verbasing sien hulle egter dat 'n aantal Britse soldate reeds die drywer en stoker onder skoot het, iets wat buite die stasiemeester se gesigsveld was. Ook hoor die twee dames eienaardige fluitgeluide om hulle heen, maar weet nie wat dit is nie. Toe storm 'n Tommie op hulle af en skree dat hulle in groot gevaar is om raakgeskiet te word, waarna die twee dames haastig die aftog moes blaas.

Dit was tydens die besetting van die stasie dat Jac. Punt met die jeugdige Jopie Fourie, die latere rebellieheld en martelaar, kennis gemaak het. Jac. het 'n groot bewondering vir hierdie dapper man gekry toe hy, byna man alleen, die stasie probeer verdedig het.

Jac. Punt, ewenas sy personeel op een uitsondering na, het geweier om in die Engelse se diens oor te gaan en hulle is voor die voet in die plaaslike skool opgesluit. Dié uitsondering was 'n Transvaalse burger, ene Viljoen, wat toe as stasiemeester aangestel is. Die vrouens moes hul mans van kos voorsien en later die dag bring Cecile Punt kos vir haar man. By die stasie word sy deur twee hoog-gedekoreerde offisiere voorgekeer en gevra wat sy daar soek. Sy kon nie Engels praat nie en probeer met allerlei gebare aan die twee offisiere beduie dat sy kos vir haar man, wat in aanhouding was, bring. So onder die gebare deur hoor sy dat die baie hoë offisier

(wat sy later as Generaal Lord Kitchener herken het) so uit die hoogte aan die ander vra: "What does this woman want?"

Op 'n dag het 'n nuwe offisier die roltelling waargeneem en vra toe aan Jac. Punt of hy 'n gewone werker is. Jac. sê toe ja en hy word per abuis vrygelaat. Die gesin vlug toe dadelik na die huis van sy skoonvader te Braamfontein. Die Engelse het egter hul fout ontdek en Jac. Punt opgespoor en weer in aanhouding geneem.

Gedurende Junie 1900 is die gesin saam met die ander Nederlandse NZASM-amptenare na Nederland gedeporteer. Cecile Punt het 'n dagboek gehou wat hul reis per trein en per boot buitengewoon volledig en sonder omhaal van feite weergee. Dit is 'n kosbare stuk Africana.

Dit was hierdie sameloop van sake wat daartoe aanleiding gegee het dat Cecile in 1901 in Nederland gebore is. Tydens hul verblyf in Nederland, totdat die gesin in 1904 na Pretoria teruggekeer het, is die familie verder vergroot met die geboorte van 'n seuntjie, genaamd Jacobus. Terug in Pretoria wou haar vader nie 'n Britse onderdaan word nie en hy kon dus nie by die spoorweë werk kry nie.

## 2. Kinderjare en skoolloopbaan - 1904 tot 1920

### Kinderjare

Cecile, wat by die familie as Zus bekend gestaan het, kan nie veel van haar vroeë kinderjare onthou nie, dog die dood van haar broertjie Jacobus en haar moeder se smart staan haar nog helder voor die gees. Later in dié jaar was daar egter weer groot vreugde met die geboorte van Jacoba (Cobie) wat dan ook om begryplike redes die moeder se oogappel geword het.

### Na die "Gymnasium School" - 1907

In 1907 het die tyd aangebreek dat broer Willem skool toe moes gaan en moeder Cecile het besluit dat die jonge Cecile, toe slegs vyf jaar oud, saam met die broer Willem skool toe moes gaan. Hulle is toe na die Gymnasium School, 'n Engels-medium skool in die Milnertradisie wat in die pragtige gebou van die eertydse Staatsgymnasium gehuisves was, met Cecile in die Kleuterafdeling en Willem in graad 1. Sy onthou nog een van die onderwyseresse, 'n Miss Mickey, vir wie al die kinders baie bang was omdat sy hulle dikwels met die dun kant van 'n liniaal oor die kneukels geslaan het.

### Na die "Eendracht School"

Na 'n kort rukkie by die Gymnasium School is Cecile en Willem na die Eendracht School oorgeplaas.

Cecile se ouers wou die twee kinders waarskynlik nie van die staanspoor af in die Eendracht School plaas nie omrede dit op daardie tydstip 'n kerkskool was, terwyl die Gymnasium School 'n Staatskool was. In 1907 het die Eendracht School 'n Hollands/Afrikaanse Staatskool geword en Cecile se ouers het dit toe goed gedink om haar onmiddellik uit die Engelsmedium Gymnasium School na die Hollandsmedium Eendracht School oor te plaas.

### Na Holland - 1908

In 1908 het moeder Cecile en die drie kinders, naamlik Willem, Cecile en Cobie, hul familie in Nederland gaan besoek. Hier neem Cecile se skoolloopbaan eintlik 'n aanvang deur haar bywoning van De Spiegel, 'n skool wat slegs twee deure weg was van waar hulle aan De Overtoom (toe nog 'n egte en baie bedrywige Amsterdamse grag) gewoon het.

### Terug by "Eendracht School" - 1909 tot middel 1914

Einde 1908 keer die gesin terug na Pretoria en Cecile gaan na Eendracht School tot die middel van 1914, dit wil sê sy gaan hier skool vanaf graad 1 tot standerd 5. Gedurende 1912 is haar ouers geskei en sy was gevolglik genoodsaak om vir 'n paar kwartale in die koshuis tuis te gaan.

Cecile het pragtige herinneringe aan hierdie skool omdat die gees onder die leerlinge sowel as by die onderwysers baie hartlik was, omdat die hoof en onderwysers baie vriendelik en bekwaam was met die gevolg dat die dissipline goed was, en omdat die kinders goeie leerprestasies behaal het. Hier het sy haar eerste verskyning op die verhoog gemaak in 'n skoolkonsert wat in die ou Stadsaal op die planke gebring is, waarin sy in 'n samespraak opgetree het.

### In Holland - middel 1914 tot middel 1916

In Junie 1914 vertrek moeder Cecile en die twee dogters na Nederland om vir 'n paar maande by familie te gaan kuier. Terwyl hulle daar is, breek die Eerste Wêreldoorlog uit en hulle is genoodsaak om vir twee jaar daar te bly. Cecile is toe 'n leerling by die Waldeck-Pyrmont-Kade School te Den Haag. Hier het sy goeie onderrig ontvang en kon ook baie lees, want goeie boeke was meer geredelik beskikbaar as in die verre Transvaal.

Alhoewel haar skoolloopbaan alhier sonder uitsonderlike gebeurtenisse verloop het, sou haar verblyf in Nederland van besondere betekenis wees en 'n groot invloed op haar lewensbaan uitoefen. Hierdie aspek word volledig in die volgende hoofstuk behandel.

### In die "Oost-Eind School" - middel 1916 tot 1919

Middel 1916 word ouma Ruwers ernstig siek en Cecile se moeder besluit om na Pretoria terug te keer. Hul reis na Kaapstad via Londen te midde van die gevare van die Wêreldoorlog is 'n verhaal op sy eie, maar kan nie by hierdie geleentheid vertel word nie. Cecile is in die Oost-Eind School ingeskryf, waarskynlik omrede hierdie skool hoofsaaklik deur die Transvaalse Hollanderbevolking ondersteun is. Vir 'n kwartaal was sy in die laer afdeling totdat verseker is dat sy geskik was om in die hoër afdeling geplaas te word. Sy het gevolglik net een kwartaal gehad om haar by die Suid-Afrikaanse leerplan aan te pas, maar sy het tog met gemak aan die einde van die jaar geslaag. Cecile was baie gelukkig in die hoër afdeling, wat later weens die leerlinge se bewondering vir Generaal de Wet en vir Jopie Fourie die bynaam Rebelleskool verwerf het. In

1918 is die hoër afdeling na 'n groot huis in Smithstraat, Muckleneuk, verplaas.

Sy onthou nog goed dat die skool Nederlands as taalmedium behou het, terwyl Afrikaans reeds by die ander skole die voertaal was. Haar eerste Afrikaanse les ontvang sy gedurende 1919, in haar matriekjaar, van 'n baie jeugdige M.S.B. Kritzinger, toe pas van die Universiteit. Sy vertel dat hy nie veel ouer as die matrieks was nie en dat die dogters die hele tyd gegiggel het. Min sou hulle weet dat daardie jong man nog diep spore sou trap in die proses om Afrikaans tot akademiese en literêre taal te verhef en hy sou baanbrekerswerk verrig op die terrein van die Afrikaanse leksikografie. Die drie skole wat Cecile Punt in Pretoria bygewoon het, het 'n blywende invloed op haar uitgeoefen, nie net in haar jeugjare nie maar ook op haar hele lewensbeskouing en lewensbaan. Dit is nie verbasend nie, want hierdie skole was ligpunte sowel as ankers in die lewens van vele Afrikaners.

Cecile het nie die groot griep-epidemie van 1918 vrygespring nie en het self swaar deurgeloop. Die wonderlike gees van hulpvaardigheid en siekeversorging is iets wat sy nooit sal vergeet nie.

### 3 Twee gebeurtenisvolle jare in Holland - middel 1914 tot middel 1916

#### Lewensideaal van moeder Cecile

Dit was nie net die besondere skoolloopbaan van die jonge Cecile wat 'n wesenlike invloed op die vorming van haar lewensbeskouing en lewensloopbaan sou uitoefen nie. Cecile se moeder was 'n persoon met 'n buitengewone lewenslus, idealisme, vryheid van gees en deursettingsvermoë. Vanaf 1912 was sy genoodsaak om vir haarself en die twee dogters te sorg - iets wat in daardie dae nie maklik was nie. Sy het egter die gawe gehad om, soos Cecile altyd sê, "uit baie min iets wonderliks te maak, en sy het nooit gekla nie". Dit was moeder Cecile se groot ideaal dat dogter Cobie 'n verhoogkunstenares moes word, en dit was tydens hul verblyf in Nederland, toe Cobie pas nege jaar oud geword het, dat haar moeder besluit het dat Cobie se opleiding in dié rigting 'n aanvang moes neem.

#### Dansleerling van Jacoba van der Pas

Net nadat die drietal gedurende die middel van 1914 in Den Haag aangekom het, het Cecile se moeder verneem van 'n dame by name Jacoba van der Pas wat 'n begaafde eksponent was van die klassieke dansvorm. Die klassieke dansvorm is 'n skepping van Angela Duncan, wat later haar naam na Isadora Duncan verander het. Sy is in 1877 te San Francisco gebore en in 1927 te Nice oorlede. Jacoba van der Pas was sewe jaar lank 'n leerling van Isadora Duncan en het ook onderrig in die Dalcroze-stelsel ontvang.

#### Isadora Duncan se Klassieke Dansvorm

Isadora Duncan het reeds vroeg in haar lewe die onbuigsamheid van die klassieke ballet verwerp en 'n dansvorm tot

stand gebring wat klassieke musiek - veral dié van Brahms, Wagner en Beethoven - vertolk het deur dit met natuurlike ritme en groot vryheid van beweging uit te voer. Die kleredrag wat sy gebruik het, was die klassieke saggedrapeerde Griekse kledingstuk waarby daar nie enigiets aan die voete gedra is nie. Hierdie dansvorm met die gepaardgaande, vir daardie tyd effens gewaagde kleredrag het groot sensasie in die teaters van Europa verwek. Isadora Duncan het egter uitmuntend daarin geslaag en was een van die eerste om die vertolkende dans tot die status van skeppende kuns te verhef.

### **Die Emile Jaques-Dalcroze-stelsel**

Emile Jaques-Dalcroze (1865-1953), Switserse komponis en musiekonderwyser, het 'n stelsel ontwikkel waardeur die onderwys in harmoniese tone baie vereenvoudig is deurdat liggaamlike bewegings gebruik is om musikale ritmes voor te stel. So is toonwaardes deur voet- en liggaamsbewegings en ritmewaardes deur armbewegings aangedui. Daar mag dadelik opgemerk word dat die Dalcroze-stelsel uitmuntend by die Duncan-stelsel aansluit en dit aanvul.

### **Opleiding in Duncan/Dalcroze-stelsel**

Vir twee jaar lank het Cecile en Cobie by Jacoba van der Pas opleiding ontvang in die dansvorm wat as die Duncan/Dalcroze-stelsel bekend gestaan het, en dit was hier waar Cecile, op jeugdige ouderdom, die grondslag geleer het van grasieuse en ritmiese beweging op die maat van musiek.

### **Besoek aan Margaretha Zelle**

Terwyl Cecile en Cobie by Jacoba van der Pas les geneem het, het moeder Cecile van 'n persoon verneem wat baie bedrewe in die klassieke dansvorm was. In 1916 is hulle na die woning van Margaretha Gertruida Zelle (1876-1917) te Rotterdam met die bedoeling om mej. Zelle se opinie oor Cobie se danstalent in te win. Tot Cecile se groot verleentheid moes sy die begeleiding op die klavier waarneem, iets waarvoor sy nie juis bekwaam was nie. Cecile se moeder was ietwat uit die veld geslaan toe mej. Zelle te kenne gee dat sy nie juis baie met Cobie se dansvertoning beïndruk was nie. Later sou Cecile se moeder tot die ontnugtering kom dat mej. Zelle niemand anders was nie as die sensasiewekkende verleidelike vrouespioen wat onder die skuilnaam Mata Hari opgetree het en wêreldbekendheid verwerf het toe sy in 1917 deur die Franse gefusileer is op aanklagte van spioenasiebedrywighede vir die Duitsers. Cecile se enigste herinnering aan hierdie merkwaardige episode is dat sy vreeslik met die begeleiding gesukkel het en dat die persoon wat besoek is, se naam Lily Green was.

### **Meneer Arnold Spoel se volksang-aande**

Die jong Cecile het gereeld die volksang-aande van mnr. Arnold Spoel bygewoon. Hierdie sangaande was gekenmerk deur die sing van volksliedjies en dit is hier waar Cecile 'n voorliefde vir die beoefening van volksang ontwikkel het.

#### 4. In die kalklig vir liefdadigheid - 1916 tot 1920

##### Eerste openbare optrede

Tydens moeder Cecile en die twee dogters se terugreis per boot na Suid-Afrika gedurende Julie 1916 het moeder Cecile aan die "Purser" gevra of die twee dogters 'n dansvertoning aan die passasiers kon bied. Die versoek is toegestaan en Cecile en Cobie het hul heel eerste openbare optrede, wat groot byval by die passasiers gevind het, gesmaak. Dr. Wagner, 'n bekende geneesheer van Pretoria, was een van die passasiers wat die uitvoering bygewoon het, en hy was so beïndruk met die vertoning dat hy by sy aankoms in Pretoria veel gedoen het om die twee dogters, met hul besondere en verfynde uitvoering van die klassieke dansvorm, bekend te stel.

##### Aanbieding van dansklasse

Terwyl die drietal nog in Nederland verkeer het, het Cecile se moeder besef dat sy by haar terugkeer in Pretoria inkomste sal moet verdien en het sy op die blink gedagte gekom om klasse in die Duncan/Dalcroze-stelsel aan te bied. Gevolglik het Cecile bykomende onderrig van Jacoba van der Pas ontvang met die oog hierop.

Na haar aankoms in Pretoria het moeder Cecile dadelik aan die werk gespring en 'n ateljee in haar woning in Hamiltonstraat-ingerig, geskoei op die een van Jacoba van der Pas. Moeder Cecile was die toesighouer terwyl die nog baie jeugdige veertienjarige Cecile verantwoordelik was vir die onderrig van al die dansleerlinge, wat uit kinders sowel as volwassenes bestaan het.

Die dansskool was 'n grot sukses en baie kinders sowel as jonge dames het groot genot daaruit geput.

##### Op die verhoog

Net na haar aankoms uit Nederland het moeder Cecile gereël dat Cecile en Cobie 'n dansvertoning vir "The Pretoria News" in die Cecilsaal gee, waarna die koerant groot publisiteit aan die twee verleen het. Hierna het die twee in vele vertonings opgetree, onder andere in Burgerspark en in die Stadsaal.

In 1918 skryf Allen Corbett, wat baie beïndruk was deur dié dansvertonings, spesiaal 'n toneelstuk met die naam "Moonshine" waarin Cobie die hoofrol as "Moonbeam" vertolk het. Hierdie stuk, 'n feësprokieverhaal, met gepaste danse daarby, is drie keer gedurende 1920 in die pragtige ou Operahuis op die planke gebring.

Die eerste van hierdie vertonings was 'n "Command Performance" vir die destydse Goewerneur-Generaal, Prins Arthur van Connaught, met sy gade Prinses Alexandrina, hul hele gevolg in volle seremoniële drag en byna al die elite van Pretoria in die gehoor aanwesig. Die opbrengs van hierdie "Command Performance" was ter bekendstelling en ten bate van die pasgestigte "Child Welfare Society".

Daar is ook 'n hele aantal verskeidenheidskonserte met Cobie in die hoofrol en Cecile as leidster in sowel Engels as

Hollands aangebied. Die opbrengste van al die konserte en vertonings het na liefdadigheidsinrigtings gegaan.

##### 5. Jongedame, huisvrou en moeder

###### Werkzaam by die swamkundige herbarium

Vanaf 1920 tot 1925 het Cecile Punt by die swamkundige herbarium, wat op daardie stadium in 'n ou woning aan die voet van die Uniegebou gehuisves was, gewerk.

###### Tree in huwelik

Op 15 Desember 1925 tree die beeldskone Cecile Punt in die huwelik met Johannes Andries (Dries) de Ridder. Met die reëlings van die huweliksplegtigheid het Cecile se gees van onafhanklikheid en haar borrelende spontaneïteit en entoesiasme reeds na vore getree toe sy daarin kon slaag om ds. Herman van Broekhuizen se toestemming te kry dat die bruidspaar toegesing word en dat een blommerangskikking in die kerk geplaas word - iets wat tot nog toe ongehoord was. Weens familie-omstandighede was die jonge Cecile ook nog genoop om sonder die gebruikelike voogdelike begeleiding na die preekstoel te stap. Die lied wat mej. Van Noort gekies het om die bruidspaar toe te sing, is gebaseer op die aangrypende verhaal van Rut en Naomi, met die pragtige inleidende woorde "Waarheen gij gaat, daar volg ik u ...". Dit sou die fondament vorm waarop Cecile de Ridder haar hele huwelikslewe gebou het.

Teenoor Cecile se spontane en lewenslustige persoonlikheid staan die stil, beskeie en standvastige geaardheid van haar eggenoot en lewensmaat, Dries de Ridder. Hierdie kenmerke het ewe onopsigtelik na vore gekom by die intieme, eenvoudige huweliksonthaal in die Cecilsaal, waar slegs een kort toespraak gehou is en dit nie deur die beskeie bruidegom wat later tot Sekretaris van Volkswelsyn en Pensioene sou vorder nie, maar wel deur die geliefde ds. Van Broekhuizen. Uit die deurgaans gelukkige huwelik is drie kinders gebore, naamlik Johannes (Johan) in 1927, Dries in 1929 en Cecile (Didi) in 1934.

###### Klasse in Ritmiese Beweging

In 1938, toe Didi vier jaar oud was, het sommige van Cecile de Ridder se vriendinne haar gevra of sy sal oorweeg om klassieke dansklasse vir hul kinders aan te bied. Cecile het die versoek met graagte aanvaar, aangesien haar kinders reeds opgeskote was en sy tyd beskikbaar gehad het. Die eerste klasse is in haar huis aangebied. Later het sy 'n klaskamer in 'n nabygeleë skool tot haar beskikking gekry en het sy die danslesse sō ontwerp dat dit die kinders geleer het om ritmies en grasiëus te beweeg, waardeur hul selfvertroue verhoog en mensverhouding verbeter is. Een van die mees entoesiastiese leerlinge was Marietjie Malan, 'n Duitse weeskind wat destyds deur Dr. en mev. D.F. Malan aangeneem is. In 1950 het Cecile se suster Cobie die klasse oorgeneem en daarmee voortgegaan.

## 6. Die daglumier van volkspele

### Die Simboliese Ossewatrek van 1938

Die jaar 1938 was van besondere betekenis vir die Afrikanervolk. Net soos die Groot Trek van 'n honderd jaar tevore daarvoor verantwoordelik was dat Afrikaner-volksnasionalisme ondubbelsinnig gevestig is, net so het die Simboliese Ossewatrek daarvoor gesorg dat hierdie volksgees, wat byna deur die Tweede Vryheidsoorlog en die daaropvolgende partystryd en ekonomiese depressie vernietig is, eensklaps en teen alle verwagtinge in weer in volle krag ontwaak het.

Lank voordat die oop waens die Hoofstad bereik het, was Pretoria se skone geslag reeds in rep en roer met pragtige Voortrekkerrokke en -kappies en die mans met sierlike baarde en Voortrekkerpakke en velskoene wat by Dippenaar en Reynecke gekoop is.

Die De Ridders het die laaste skof van die Simboliese Ossewatrek op "Die Pad van Suid-Afrika" met hart en siel mee-gemaak. Nou, drie-en-vyftig jaar later, kan tant Cecile dié grootse gebeurtenis nog helder voor die gees roep: die samevloeiing op 13 Desember van die agt waens vanaf Irene, Pretoria-Noord en Broederstroom by die Krugerstandbeeld op die Stasieplein, die trek daarvandaan na die Universiteitsterrein, die optog op 14 Desember vanaf die Universiteitsterrein na die Voortrekkermonumentterrein, die groot sentrale fees op 14 en 15 Desember en die aangrypende hoeksteenlegging om 12 uur op 16 Desember deur drie vroue-afstammeling van drie Voortrekkerleiers. Min sou die sewe-en-dertigjarige Cecile de Ridder daar by die hoeksteenlegging van die Voortrekkermonument op 16 Desember 1938, geklee in haar pragtige tuisgemaakte Voortrekkerdrag, weet watter rol gedurende die daaropvolgende vyftien jaar vir haar beskore sou wees om in die kultuur- en volkslewe van die Afrikanervolk te speel.

### Bywoning van die Groot Volksspelekursus te Heidelberg - April 1941

Die opwinding van die Simboliese Ossewatrek was nog vars in die geheue van elkeen toe die onheilswolke van oorlog begin verskyn het en snel in groot donderwolke sou saampak as gevolg van Suid-Afrika se toetrede tot die oorlog. Die op-die-trek gestigte Ossewa-Brandweg-kultuurorganisasie was een van die eerste om sy misnoë uit te spreek oor die rigting waarin die Regering die land gestuur het.

Maar ten spyte van die oorlogstoestande borrel die gees van die Gedenktrek nog steeds voort. In 1940 hoor Cecile de Ridder van 'n geslaagde volkspelekursus wat te Bloemfontein gehou is. Toe kom daar groot nuus - daar gaan 'n soortgelyke kursus in Heidelberg gedurende April 1941 aangebied word!

Cecile se ganse wese het gesmag om die kursus by te woon, maar in die jare veertig was dit nie vir 'n huisvrou en moeder baie maklik om vir 'n week lank van huis en hard afwesig te wees nie. Ook was die koste daaraan verbonde sowel as die vervoer na Heidelberg 'n groot probleem.

Maar soos 'n bestiering van bo word haar hartewens vervul



toe die wyksouderling van die Gereformeerde Kerk, Pretoria-Oos, uit die bloute opdaag met 'n versoek van die kerkraad dat Cecile 'n groepie jong gemeentelede na die volkspelekursus te Heidelberg sal vergesel. Dadelik het Dries daartoe ingestem en sy moeder gevra om die huishouding waar te neem. Nog meer, Cecile se buurvrou, mev Dollie Raats, wou ook die kursus bywoon en sodoende is die lastige vervoerprobleem opgelos.

Die weeklange volkspelekursus wat gedurende die Aprilskoolvakansie in die Normaalkollege, Heidelberg, aangebied is, was 'n mylpaal in die geskiedenis van die volkspelebeweging. Kennis van die gebeurtenisse wat hierdie kursus voorafgaan en wat aanleiding daartoe gegee het, sowel as die instansies en persone wat vir die ontstaan en uitbouing van die volkspelebeweging verantwoordelik was, is van groot belang.

Die kursus, met tot dusver die grootste aantal kursusgangers, het onder leiding van Anna Köhler gestaan en sy is bygestaan deur Magteld Coetzee, Wynand van Huyssteen, Albie Joubert en Jerry Vorster. Stephen Eysen het lesings in volksang gegee, Anton Hartman het oor gewyde sang gepraat, die kunsskilder W.H. Coetzer het gesels oor die skoonheid van kleur, lyn en beweging en Gideon Roos het praatjies gehou oor die plek van die radio in die bevordering van volksang. Michele Cassalegio, bekende musikonderwyser van Bloemfontein, het die musiekbegeleiding waargeneem.

Mettertyd is die kursusgangers in groepe ingedeel en Cecile de Ridder bevind haar in die groep wat deur Anton Hartman afgerig moes word. Maar Anton Hartman (later professor in musiek aan die Universiteit van die Witwatersrand en bekende dirigent van die Nasionale Simfonie-orke) het nie mooi geweet hoe om volkspelers af te rig nie. Cecile de Ridder, wat teen die tyd reeds die ene vuur en vlam van entoesiame was, verleen taktvol hulp met die afrigting van die onbeholpe kursusgangers. Dit was net daar waar hierdie meeslepende en gevoelvolle volkskunsvorm haar groot liefde geword het. By 'n geleentheid sien sy Dr. H.S. Pellissier eenkant staan, waarop sy op hom afpyl en sonder om haar aan hom bekend te stel (dit was die eerste keer dat sy hom ontmoet het) sê sy met bruisende entoesiame dat sy haar met oorgawe aan volkspele gaan toewy en dadelik 'n laer in Pretoria op die been gaan bring. Cecile vertel met 'n glimlag dat Dr. Pellissier ietwat uit die veld geslaan was deur haar oor-entoesiame en voor-op-die-wa-optrede en dat hy nie mooi geweet het wat om te sê nie.

### **Stigting van Jakarandalaer en volkspeleafrigting**

Terug in Pretoria doen Cecile de Ridder haar woord gestand. Sy begin onmiddellik met die afrigting van die volkspelers by die kerk se sosiale klub.

Na 'n paar maande vind sy dat die aantal volkspelers wat aan die sosiale klub verbonde is, baie beperk is. Sy vra toe vir die Kerkraad of daar enige beswaar sou wees teen die stigting van 'n onafhanklike volkspelelaer. Die Kerkraad was geheel en al daarvoor te vinde en so het die Jakarandalaer in 1941 tot stand gekom.

Cecile se groot liefde teenoor die jeug het ook gou ui-

ting gevind toe sy spoedig met die afrigting van skoolkinders by die Pretoria-Oos-skool begin het. Hier is tweehonderd-en-vyftig kinders binne 'n paar maande in so 'n mate afgerig dat sy 'n groot opelug volkspelevertoning by die Pretoria-Oos-skool kon aanbied.

Cecile het besef dat volkspele groot byval op die platteland sou hê, hoofsaaklik omdat daar baie min afleiding vir jong mense bestaan het, maar dat daar min mense was wat kursusse kon lei. Gevolglik het sy gedurende die tydperk 1942 tot 1952 nie minder nie as agt-en-dertig volkspelekursusse gelei wat onder die beskerming van die volkspelebeheerliggaam dwarsoor die land aangebied is vanaf Salisbury tot in Stellenbosch en vanaf Vryheid tot in Vryburg. Een van die kursusse is gedurende Oktober 1944 by die Afrikaanse Hoërseunskool te Pretoria aangebied waar Stephen Eyssen, toe so pas uit Koffiefontein-interneringskamp op parool vrygelaat, die volksang behartig het terwyl Henk Pierneef 'n baie interessante praatjie oor die skilderkuns gelewer het.

#### 7. Behoefte aan 'n bundel van egte Afrikaanse volks- en piekniekspele

##### Bestaande handleidings

Gedurende 1942, ten tye van die groot lewensaanskouing van die volkspelebeweging, was die spele byna uitsluitlik op die eerste Reddingsdaadbond se volkspelehandleiding gebaseer. Die drie-en-dertig spele wat hierin vervat is, was grotendeels van Sweedse oorsprong. 'n Ander bundel wat beskikbaar was, maar in 'n mindere mate gebruik is, was Hester Morrison se publikasie getiteld "Nuwe Volkspeler" met musiek en liedjies spesiaal gekomponeer deur M.L. de Villiers. Hierdie bundel van dertig spele het nie uit enige tradisionele liedjies of piekniekspele bestaan nie.

##### Tradisionele spele en liedjies kom na vore

Op 'n dag het Peter Cruse ('n bekende blinde musiekonderwyser wat een-en-twintig jaar lank by die De Ridders ingewoon het) twee boekies met liedjies aan Cecile gegee. Dit was S.P.E. Boshoff en L.J. du Plessis se versamelings wat onder die titel "Piekniek liedjies" in twee bundeltjies gepubliseer is. Uit hierdie twee bundeltjies was dit vir Cecile duidelik dat daar wel 'n skat van volks- en piekniek liedjies bestaan waaruit die eerste volkspele dus hul ontstaan sou gehad het. Sy het besef dat die tyd ryp was om hierdie spele te versamel en in die midde van die ontwakende volkskultuur van die Afrikaner te lê.

Gedurende die jare 1942 tot 1944 was daar reeds tekens dat volkspelers ook graag self tot die uitbreiding van die bestaande volkspeleskat sou wou bydra. So, byvoorbeeld, het 'n volkspeleler met trots aan Cecile de Ridder vertel dat hulle 'n volkspeletjie op die bekende lied van S. le Roux Marais, naamlik "Kom dans Klaradyn" gemaak het. Dadelik het Cecile besef dat so 'n pragtige Afrikaanse kunslied nie by die aard van volkspele inpas nie en beslis nie tot dié genre toegevoeg

behoort te word nie.

By die volkspelekursus wat Cecile de Ridder gedurende Oktober 1944 te Pretoria gelei het, het Stephen Eyssen 'n prys uitgelooft aan dié volkspeeler wat die beste speletjie kon maak, gebaseer op sy jongste liedjie "Die kappietuit". Cecile het gou aangevoel dat hierdie nie net 'n egte volksliedjie was nie, maar dat die woorde daarvan ook nog die potensiaal het om in 'n egte volkspeletjie omskep te word. Sy was egter oortuig dat sodanige vertolking nie van die kant van 'n individu moet kom nie, maar eerder deur die volkspeelers as 'n geheel gedoen behoort te word.

Stephen Eyssen het ingestem dat dit verkieslik sou wees om die laers te vra om eers afsonderlik hul vertolking van die liedjie se woorde uit te werk en om dit dan afsonderlik om die beurt voor al die versamelde spelers te demonstreer. Cecile sou dan die toeskouer-spelers se reaksie waarneem en daarvolgens die beste bewegings uitsoek en finaal in 'n speletjie verwerk. Hierdie werkswyse sou verseker dat nuwe sowel as ou speletjies uit die volk kom en nie die gevaar loop om in nagemaakte, kunsmatige en volksvreemde vermaaklikhede te ontwikkel nie.

#### **Samestelling en publikasie van "Nuwe Spele"**

By elke volkspelekursus wat Cecile de Ridder aangebied het, het sy altyd die kursusgangers versoek om enige van die pieniekspeletjies waarvan hulle te hore sou kom, aan haar oor te dra. Sodoende het sy die oorgelewerde woorde opgeteken en is die wysies óf deur Didi de Ridder óf deur Hedwig Pretorius aangeteken. Tuis is die speletjies dan deeglik deur die Jakarandalaer se toetsgroep op die De Ridders se agterstoep verwerk en uitgevoer. Daarna het Cecile dan daardie speletjies wat sy as egte volkspele kon eien, volledig afgewerk (dit wil sê sy het die musiek, die woorde en die bewegingsbeskrywings bymekaar gebring). Daarna het Bosman de Kock daardie wysies wat deur oorlewering tot Cecile se beskikking gekom het, getoonset en die toonsetting van daardie volkswysies wat uit die FAK-bundel oorgeneem is, vereenvoudig.

Op hierdie manier is drie-en-twintig spele gereed gemaak om finaal gekeur te word. Hierdie taak is onderneem deur mev. Flemming, destyds 'n lektrese in liggaamsopvoeding aan die Pretoriase Tegniese Kollege en 'n persoon wat 'n besondere kennis van Europese volksdanse gehad het. Die bedoeling was dat sy moes bepaal of die spele 'n eie volkskarakter het en nie neet bloot 'n na-aping van Europese volksdanse was nie. Nadat die Jakarandalaer die spele gedemonstreer het, het mev. Flemming een speletjie, naamlik "Bobbejaan klim die berg", afgewys en die ander hoog aangeprys.

Nou het Cecile de Ridder se seun Johan (toe 'n student in argitektuur aan die Universiteit van Pretoria) die bladmusiek geteken, waarna die twee-en-twintig spele aan die Transvaalse Provinsiale Komitee vir Volkspele en Volksang vir oorweging voorgelê is. Dié komitee het die spele aanbeveel waarna die Uniale Raad vir Volkspele en Volksang die bundel goedgekeur het en die Reddingsdaadbond die werk gedurende 1945

gepubliseer het.

Alhoewel die boek slegs egte eie volkspele bevat, het Cecile nogtans gevoel dat hierdie heel eerste bundel nie as 'n volkspelebundel bestempel kon word totdat die Afrikanervolk dit as sulks aanvaar het nie, derhalwe lui die titel "Nuwe Spele" met ontbreking van die aanduiding dat dit Volkspele is.<sup>1)</sup>

Hierdie bundel beklee 'n unieke plek in ons volks- en kultuurontwikkeling, aangesien dit die byna vergete erfenis van volksliedjies en piekniekspeletjies weer in die volksmidde teruggeplaas het. Die Afrikanervolk sou in staat gestel word om in sy honderdduisende geestelik daarin mee te leef, wat weer op sy beurt tot ongekende eensgesindheid en volkstrots sou ontplooi. Dit was voorwaar die samesnoering van sang, spel, hoflikheid en vrolikheid uit die volk, vir die volk.

#### 8. Massa volkspelevertoning by die Pretoria Jakarandafeeste - 1946 tot 1953

##### Die 1946 Jakarandafees

In Oktober 1939 wou die Stadsraad van Pretoria 'n Jakarandafees aanbied wat met die bloei van Pretoria se alombekende jakarandabome saamgeval het. Weens die uitbreek van die oorlog is die fees opgeskort en eers weer in 1946 ingestel. Cecile de Ridder was heeltemal verras toe die Direkteur van Publisiteit, mnr. Pierre Basson, haar op 'n dag vra om 'n volkspelevertoning as deel van die 1946-feestelikhede aan te bied. Sy het dadelik daartoe ingestem, maar het ook onmiddellik besef dat dit die heel eerste keer sou wees dat 'n volkspelevertoning by 'n fees van hierdie omvang uitgevoer sou word en dat die volkspelebeweging hierdeur óf gemaak óf gebreek kon word al na gelang van die aard van die uitvoering.

Dit was Cecile se mening dat die aard van volkspele sodanig is dat, ten einde die wese daarvan effektief aan 'n toeskouende publiek oor te dra, dit in die opelug deur 'n groot aantal spelers uitgevoer behoort te word. Sy sou dus baie meer spelers benodig as wat sowel haar eie Jakarandalaer asook die ander Pretoria-laers oor beskik het. Dit was hier waar die bekendheid wat Cecile de Ridder reeds sowel met haar landsweye kursusaanbiedings as met die publikasie van haar volkspelehandleiding<sup>1)</sup> verwerf het, handig te pas gekom het. Sy het al die laers in Transvaal gevra om by die geleentheid op te tree.

Die medewerking uit Transvaal was oorweldigend. Cecile de Ridder slaag daarin om, by hierdie vir die volkspelebeweging absoluut beslissende vertoning, nie minder nie as agthonderd spelers op die Caledoniese terrein op die veld te bring. Uit Potchefstroom alleen het driehonderd uitstekend afgerigte spelers onder leiding van Lilly du Plessis (vrou van L.J. du Plessis, mede-samesteller van "Piekniek liedjies") en Milly van der Merwe op eie koste gekom, wat 'n aansienlike bydrae tot die luisterrykheid van die vertoning gelever het.

Die reaksie aan die kant van sowel die plaaslike media as van die publiek was baie gunstig. Met hierdie vertoning is

daarin geslaag om volkspele sy regmatige plek in die volkslewe van die herontwaakte Afrikanervolk te laat inneem. Dit het ook verseker dat die Engelsspreekende bevolking minder as voorheen die Afrikaanse volkspelekkultuur as minderwaardig sou beskou.

#### Die 1947 Jakarandafees

In Oktober 1946 het volkspele daarin geslaag om die harte van die Pretorianers te verower en dit was byna vanselfsprekend dat die volkspelers weer tydens die 1947-fees sou optree. Die Volkspele-aand by die Caledoniese terrein op 25 Oktober 1947 was 'n onvergeetlike geleentheid; daar was gesamentlike sang, daar was koorsang deur die Afrikaanse Hoër Meisieskool, daar was 'n ritmiese fantasia gebaseer op die Jakarandawals, daar was 'n massademonstrasie deur eenduisend volkspelers en daar was volkspele vir almal. Dan was daar ook die vertoning wat almal na hul asem laat snak het, naamlik die "Andries Pretorius Wiel"-tablo uitgevoer deur tweehonderd volkspelepaartjies met vierhonderd omhooggehoude brandende fakkels - naamlik deur hoërskoolleerlinge van die Afrikaanse Hoër Seunskool en die Afrikaanse Hoër Meisieskool. Dit was 'n onvergeetlike gesig, maar tot vandag toe kry tant Cecile de Ridder 'n angsgevoel wanneer sy terugdink aan die geweldige risiko wat sy geneem het om die jongmense met vierhonderd brandende fakkels te laat optree.

Die Andries Pretorius-Wiel is 'n volkspeletablo wat in die vorm van 'n draaiende ossewiel gevorm word en wat so genoem is by die groot volkspelevertoning wat in 1940 te Bloemfontein gehou is. Toe is Andries Pretorius se woorde aan Sir Harry Smith (naamlik "Generaal, daar sal eendag 'n wiel draai wat nóg u nóg ek sal kan keer") tydens die tablo voorgedra.

#### Die 1948 Jakarandafees

Teen sewe-uur op Saterdagavond, 23 Oktober 1948, sit die toeskouers reeds bankvas op die Caledoniese terrein en wag vir halfagt om aan te breek sodat die groot volkspele-aand 'n aanvang kon neem, want die Andries Pretorius Wiel-tablo gaan weer uitgevoer word. Maar toe bars een van Pretoria se bekende donderstorms los en duisende toeskouers saam met eenduisend volkspelers moet skarrel vir skuiling. Wat nou gedoen, want die hele terrein staan onder water? Voordat Cecile de Ridder nog mooi kon dink wat om te doen het die Direkteur van Publisiteit, mnr. Pierre Basson, reeds gereël dat daar genoegsame munisipale vervoer beskikbaar gestel word om volkspelers en publiek na die Stadsaal te vervoer, waar 'n gewysigde program uitgevoer is.

By hierdie geleentheid het die S.A. Lugmagorkes onder leiding van luitenant Phillips die musiek verskaf. Dit was die eerste keer dat 'n orkes by die volkspelevertonings opgetree het - by die vorige feeste is daar slegs van klavierbegeleiding gebruik gemaak.

#### Die 1949 Jakarandafees

Op 5 November 1949, slegs ses weke voor die grootse in-

wyding van die Voortrekkermonument, bied Cecile de Ridder 'n voortreflike Volkspelerprogram die Caledoniese terrein aan. Die program bevat ondermeer 'n kooruitvoering deur die Pretoria-Oos-skool onder leiding van Nunez Holtzhausen, 'n blommedans deur leerlinge van Cobie Court (Cecile se suster), 'n kooruitvoering deur die Hoërskool Pretoria-Wes onder leiding van D.P. Cilliers en die Jakaranda Wals-fantasia uitgevoer deur leerlinge van Cecile de Ridder en Cobie Court. Die musiek vir hierdie fantasia is gerangskik deur kaptein Bradley en Sidney Richfield met woorde deur Ida Bagot-Smith en Nunez Holtzhausen.

#### **Die 1950 Jakarandafees**

By die 1950-fees het die S.A. Polisie Blaasorkes onder leiding van kaptein L.R. Bradley opgetree. Daar was gesamentlike sang onder leiding van Thys Mei en die toeskouers het so hartlik saamgesing dat die Caledoniese terrein gedawer het.

#### **1951 - 'n Byeenkoms vir die Volkspelers**

Nadat die volkspelers reeds by vyf Jakarandafeeste (1946 tot 1950) asook by die inwyding van die Voortrekkermonument (1949) opgetree het, het Cecile de Ridder gevoel dat dit aangewese was om by die 1951-Jakarandafees die nadruk op die spelers self te plaas, in teenstelling met die vorige vertonings waar die klem eerder op toeskouergerigte vertonings geplaas is. Gevolglik is daar, in samewerking met die Stadsraad en die Publisiteitsvereniging, op 20 Oktober 1951 'n volkspelebyeenkoms in die Stadsaal aangebied waar die spelers gesellig saam kon verkeer en na hartelus saam kon speel. Musiek is deur die S.A. Polisie Blaasorkes onder leiding van kaptein Bradley verskaf terwyl die bekende dr Isak Fick die spelers en toeskouers met pragtige sang vergas het.

#### **Die 1952 Jakarandafees**

Vir die volkspelers van Pretoria was 1952 'n jaar van baie feeste. Daar was eers die Van Riebeeck-fees in die hoofstad, gevolg deur die Van Riebeeck-fees in die Moederstad en daarna die Jakarandafees in die hoofstad. Met die volkspelevertoning onder spelleiding van Cecile de Ridder op 15 Oktober 1952 is daar ook weer geskiedenis gemaak - want die volkspelers het met 'n tikkie weemoed afskeid geneem van die Caledoniese terrein. Dit was hier waar die eerste groot volkspeleskouspel in 1946 plaasgevind het en waar grootskaalse volkspelevertonings hul beslag gekry het.

#### **Die 1953 Jakarandafees**

Na die suksesvolle oorsese volkspeletoer gedurende Mei en Junie 1953, het Cecile de Ridder dit goed gedink om die 1953-Jakarandafeesgangers te vergas op 'n vertoning van nasionale danse uit sommige van die lande waar besoek afgelê is. Sodoende het die Jakaranda Volkspelerlaer 'n vertoning van volksdanse uit Skandinawië, Duitsland en Nederland aangebied, met die deelnemers geklee in die baie aantreklike en kleurrike kleredrag van die betrokke lande.

Daarna was daar volkspele vir almal met mev. P. Lambert voor die klavier saam met die S.A. Polisie Blaasorkes.

Met hierdie uitsonderlike vertoning het volkspele hul laaste buiging by die hoofstad se Jakarandafeeste gemaak.

#### 'n Terugblik op die Jakarandafeeste

Dit lê voor die hand om die uitwerking van die eerste twee volkspelevertonings, naamlik dié van 1946 en 1947, na waarde te skat.

Soos reeds aangedui is, het die 1946-deelname verseker dat volkspele hul regmatige plek in die volkslewe van die Afrikanervolk ingeneem het en dat dit ook weerklank by die Engelssprekende bevolking gevind het.

Maar dit was ook hier, asook by die 1947-deelname, waar Cecile de Ridder haar leerskool in die ontwerp, die organisasie en die uitvoering van massavolkspelevertonings deurgemaak het.

Die buitengewone goeie afwerking, die dissipline, spontaneïteit en hoflike sjarme wat uit die vertonings gestraal het, het die grondslag gelê vir die latere aanvaarding van volkspele as 'n Afrikaanse kultuuraktiwiteit.

#### 9. Massa volkspelevertoning en ossewatablo by die inwyding van die Voortrekkermonument - 1949

##### Die Groot Droom word werklikheid gemaak

Byna drie jaar lank het Cecile gedroom om eendag 'n lewende ossewa met volkspelers te maak. Dit het egter so onbereikbaar gelyk dat sy niemand daarvan vertel het nie.

Op 'n dag in Mei 1949 verneem sy van Dr. Pellissier dat daar goedkeuring verkry is vir die aanbieding van massa volkspele by die inwyding van die Voortrekkermonument. Bykans onmiddellik het sy aangevoel dat sy moontlik nou die kans kon kry om haar groot droom te verwesentlik.

Gedurende Julie 1949 word Cecile deur die Uniale Raad vir Volksang en Volkspele as leidster en organiseerder van die volkspelevertoning by die monument aangestel. So goed was haar voorbereidings dat sy reeds by dié vergadering 'n sketsplan van haar voorgenome ossewatablo kon voorlê. Die Raad het dit net so en sonder vraag of skoot goedgekeur.

Cecile het besef dat dit die heel eerste keer sou wees dat volkspele by 'n nasionale plegtigheid aangebied gaan word en dat dit dus van die allergrootste belang is om daarvan 'n sukses te maak. Sy het reeds heelwat ondervinding by die Jakarandafeeste opgedoen met die opmars, samestelling en spelebewegings van groot groepe volkspelers. Tablovorming was vir haar egter iets nuuts en sy het geen idee gehad van die aantal spelers wat benodig sou wees om die verskillende onderdele van die ossewabeeld bevredigend in te vul nie. Ook het sy nie geweet wat die maksimum aantal volkspelers was wat vir die beeldvorming geakkommodeer kon word nie. Sy moes ook deurgaans só beplan dat die vier kleure waarin die spelers sou optree (d.w.s. groen vir Transvaal, blou vir Kaapland, oranje vir Vrystaat en wit vir Natal) in die korrekte verhouding ingepas

word. Daar was ook geen moontlikheid om genoegsame spelers, so tussen 200 en 300, vir 'n toetsoefening bymekaar te kry nie.

Na vele slapelose nagte kom Cecile op 'n blink gedagte, naamlik om by die S.A. Polisie-kollege om hulp en raad te gaan aanklop. Met groot benoudheid is sy en Dolly Raats na die kollege om die bevelvoerder, kolonel P.L. Grobbelaar, te gaan spreek. Dit was 'n gelukkige toeval, want nie net is hulle gul ontvang nie, maar het kol. Grobbelaar gereël vir sowat 200 rekrute om die getalietoetse uit te voer en het hy 'n spannetjie, onder leiding van sersant Claude Sterley, benoem om Cecile met die tablovorming by te staan.

Een van Cecile se vele take was om die rokmateriaal uit te kies en om te verseker dat die volkspelers dit maklik kon bekom. Hiervoor het sy 'n reëling met 'n bekende Afrikaanse handelonderneming getref wat dit landswyd beskikbaar gestel het. Maar, asof al die menigvuldige take wat sy binne die bestek van vier maande moes uitvoer nie genoeg was nie, kom sy op die blink gedagte dat dit paslik sou wees vir die Uniale Raad om 'n gedenkmedalje te laat slaan wat aan elke deelnemende speler beskikbaar gestel kon word - en dit net drie weke voordat die groot volkspelevertoning moet plaasvind. Cecile is ook belas met die taak om die medaljes te laat slaan. Op die dag van die groot haelstorm wat Pretoria op 17 November 1949 getref het, bevind Cecile haar by die Munt waar sy vir die spoedige slaan van die medaljes pleit.

#### Groot sukses by 'n enkele gesamentlike repetisie

Net na die enigste gesamentlike repetisie kom 'n persoon na Cecile waar sy nog op die verhoog sit en ontspan en vra in 'n breë Amerikaanse aksent: "Where do all these people come from?" Hierop antwoord Cecile dat hulle vanoor die hele land en selfs so ver as Suidwes-Afrika en Rhodesië kom. Met verbasing vra die persoon: "But when did they rehearse?" Waarop Cecile antwoord: "You have seen the only rehearsal!" Hierop roep die persoon uit: "My lord, I have travelled the whole world but have never seen a show like this!" Later sou Cecile uitvind dat dié persoon niemand minder as die beroemde foto-graaf van "Life"-tydskrif, naamlik mej. Margaret Burke-White, was nie.

#### 'n Grootse skouspel op Woensdagaand, 14 Desember 1949

'n Berig in "Die Volksblad" van 15 Desember 1949 lui soos volg:

"Volkspeler laat die wiele rol - asemrowende sluiting van pragnommer

Daar was betowering by die Voortrekkermonument gisteraand. Dit was 'n spesiale betowering omdat dit nooit weer beleef sal word nie. Dit was nie kunsmatig nie, maar het spontaan gespruit uit 'n geheimsinnige samestelling van sentiment, tradisie en grasie. Dit was die betowering van een nag in die geskiedenis van Suid-Afrika toe die trae polsing van 'n verfloë eeu herroep is.



Vyf groot konsentriese sirkels is op die verhoog gevorm. Kleur na kleur het hulle gedans. Toe almal saam. Vir twee uur het dit so aangehou; 'n skitterende toneel van kleur, beweging en ritme. As hoogtepunt van die vertoning is iets unieks in die geskiedenis van die Unie aangebied. Die vyf kringe het soos linte uitmekaar getrek en oor die verhoog gekronkel. Toe, op maat van Boeremusiek, was die hele verhoog met die vorm van 'n kakebeenwa gevul. Die tent was die wit van Natal, die voorwiel en die disselboom die geel van die Vrystaat, die agterwiel die blou van Kaapland en die bak die groen van Transvaal. Dit was 'n lewende simbool van die Voortrekkers.

Toe was daar 'n dowwe gerommel van dromme en die wiele het gedraai, speke om die nawe, saam met die vellings.

'n Oorverdowende gejuig het in die amfiteater afgerol by die aanskoue van die toneel."

#### 10 Die Van Riebeeck-fees - 1952

##### Die Van Riebeeck-fees te Pretoria - Maart 1952

Vanaf 6 tot 16 Maart 1952 aanskou Pretorianers die wonder van die bou van ons nasie oor sy driehonderdjarige bestaan en wel op treffende wyse, met historiese voorstellings en uitstallings, kerkdienste, optogte en sierwaens, orkesuitvoerings en koorsang, kinderprogramme en seinvure, toneelopvoerings en filmvertonings - inderdaad iets vir oud en jonk, groot en klein.

Op Saterdagmiddag, 8 Maart 1952, is die Caledoniese terrein stampvol en word die toeskouers betower met volkspele en volksdanse uit die hoogste rakke. Oor hierdie vertoning, wat onder spelleiding van Cecile de Ridder gestaan het, berig "The Pretoria News" soos volg: "Die vertoning was een van die grootste en kleurrykste volksdanse en volkspele in nasionale drag wat nog in Pretoria gesien is."

Op 13, 14 en 15 Maart 1952 word 'n treffende historiese voorstelling "Aanskou, ons bou 'n nasie" op die Loftus Versfeld-terrein aangebied. Hierdie voorstelling, wat die vorm van lewende tablo's aangeneem het, is deur Ida Bagot-Smith saamgestel en onder haar en Cobie Court (Cecile se suster) se gesamentlike spelleiding uitgevoer. Ingeslote in die historiese voorstelling was 'n tafereel van die Groot Trek waarin 'n groep volkspelers 'n bewegende wa en span osse, volledig met 'n sweepklappende drywer, uitgebeeld het.

##### Die sentrale Van Riebeeck-fees te Kaapstad - April 1952

Hier, aan die Kaap die Goeie Hoop waar die Vereenigde Oost-Indische Compagnie presies driehonderd jaar tevore 'n verversingspos gestig het, het meer as drieduisend volkspelers op Donderdagaand 3 April 1952 'n volkspelevertoning gelewer en 'n Suid-Afrika-landkaarttablo uitgebeeld wat, soos een Engelstalige koerant dit gestel het, "transformed the arena into a fairyland". Miskien is dit nie slegs toevallig nie dat dit 'n Nederlander moes wees om na die vertoning die volgende aan mev Cecile de Ridder te sê, "Ik heb in mijn hele leven nog nooit zoo iets moois gezien. 'n Volk met zulke jonge mensen

is 'n machtig volk."

#### 11. Eerste oorsese toer - 1953

Gedurende Mei en Junie 1953 organiseer die Uniale Raad vir Volksang en Volkspele 'n toer, bestaande uit eenhonderd volkspelers en tien bestuurslede, met dr. en mev. Pellissier as toerouers, deur Nederland, België, Duitsland, Denemarke, Swede en Groot-Brittanje. Vir dié geleentheid stel tant Cecile (soos sy nou by almal bekend sou staan) 'n keurige aandenkingsbundeltjie van 'n vyftiental egte Afrikaanse volkspele saam onder die titel "Volkspele uit Sonnige Suid-Afrika". Die Woord Vooraf is in Afrikaans, Engels, Nederlands, Duits, Deens en Sweeds, terwyl die bewegingsbeskrywing in Afrikaans en Engels is. Elke volkspeletjie se titel verskyn in Afrikaans, Engels, Duits, Deens en Sweeds. Die voorblad en die spele is keurig deur Katrine Harries geïllustreer. Uit die talle koerantberigte van die lande wat besoek is, kan hierdie toer beslis as 'n triomfantelike segetog beskryf word.

Hierdie ongeëwenaarde sukses moet aan die volgende toegeskryf word:

- (a) eerstens, aan die buitengewone goeie gedrag en jeugdige sjarme van die volkspelers;
- (b) tweedens, aan die keurige bundeltjie waarin die taal van elkeen van die lande wat besoek is, voorkom; en
- (c) derdens, dat in die bundeltjie, asook mondelings deur tant Cecile voor elke vertoning, die oorsprong en aard van die volkspele verduidelik is waardeur daar verseker is dat ons volkspele, met hul eie en besondere eienskappe, nie met die volksdanse van dié lande wat besoek is, verwar en vergelyk moet word nie.

#### 12. Volkspele by die Randse Paastentoonstelling - 1954

In "Die Transvaler" van 7 April 1954 verskyn die volgende fotobyskrif: "Volkspele is gister vir die eerste keer in die arena van die Randse Paastentoonstelling gesien. Vyfhonderd spelers uit vier-en-twintig laers het van die Rand en Pretoria, sowel as dorpe soos Ermelo, Standerton en Klerksdorp, gekom om aan 'n massavertoning deel te neem. Reeds vroeg in die oggend is die spelers gewaar waar hul lang tabberds en nekdoeke opvallend merkbaar was tussen die alledaagse drag van die ander skougangere. Hul vertonings het gistermiddag en gisteraand plaasgevind."

Die foto, wat bo uit die ligtoring van die Skouterrein geneem is, toon drie kringe volkspelers met tant Cecile in die middel vanwaar sy besig is om die spelleiding waar te neem. Dit was nie net die eerste nie maar ook die laaste keer dat 'n volkspelevertoning by die Randse Paastentoonstelling aangebied is.

niggies wat reeds navorsing in dié verband gedoen het, 'n eenvormige styl uitgewerk. Johan de Ridder het toe tekeninge van die nekdoek, die lyfie, die kappie, die handsakkie en die onderbaadjie gemaak.

Vir die eerste keer sou die kleredragstyl gestandaardiseer wees en in 'n handleiding neergelê word.

### **Samestelling van bundel en probleme in Adderleystraat**

Tant Cecile het van 'n bekende grafiese kunstenaar in Kaapstad te hore gekom en het haar toe gaan vra om die bundel te illustreer. Die keuse van Katrine Harries was inderdaad 'n gelukkige een want uit die besonder keurige illustrasies wat sy gedoen het, is dit duidelik dat sy nie net oor 'n hoë tegniese vaardigheid beskik het nie maar, nog belangriker, dat sy die vermoë gehad het om die siel en gees van die onderwerp met gevoel te vertolk en uit te beeld. Ook het sy aangebied om tant Cecile te help om die manuskripte persgereed te maak, waardeur die koste van druk aansienlik verlaag is.

Die pragtige verhaal van die oorspronklike musiekmanuskripte, die Kaapse suidooster en die bo-ent van Adderleystraat kom onwillekeurig hier ter sprake. Tant Cecile het besluit dat dit wenslik sal wees om die musiekmanuskripte, voordat die woorde daarby ingevoeg word, finaal te laat deurspeel sodat enige foute vroegtydig reggestel kon word. Hierdie taak is deur 'n bekende klavierspeler by die SAUK-gebou in Seepunt uitgevoer. Tant Cecile en haar dogter, Didi, albei deftige geklee in wyeromprokke en met hoede op soos wat dit destyds nog die gebruik was, is toe in Adderleystraat onderweg na die Parlementsgebou waar Dries de Ridder werksaam was.

Maar, net naby die pragtige ou Hooggereshofgebou, skep die suidooster die swierige wyeromprok van Didi en lig dit so as 't ware oor haar kop. Net daar-en-dan los sy die bundel manuskripte om die rok en hoed tot orde te roep. Die toneel wat hierna aan die bo-ent van Suid-Afrika se heel bekendste straat afgespeel het, sal waarskynlik nie weer herhaal kan word nie. Die suidooster was heeltemal insiklik om vir die ordelikhouding van Didi se rok te vergoed deur die bundel manuskripte op te raap en dwarsoor Adderleystraat te verwaai sodat sommige al fladderend teen die pragtige smee-yster omheining van die ou katedraal en van die Parlementsgebou kon gaan vas-kleef.

Tant Cecile se gille het al die spitstydverkeer tot stilstand gebring en het elke motoris, elke fietsryer en elke voetganger tot 'n warrelende geskarrel laat ontbrand om die nog steeds rondwaaiende papiere te red. Ongelooflik soos dit mag klink, is elkeen van daardie vyftigtal onvervangbare musiekmanuskripte tog herwin, danksy die hulp van die omstanders. Maar in Dries de Ridder se motor op pad huis toe sou daar ook nog 'n familierelletjie ontbrand, want tant Cecile het toe maar op arme Didi losgetrek omdat sy die goed laat val het en pa Dries gelukkig tot sy oogappel se verdediging gekom het.

### 13. Samestelling van 'n standaard handleiding van ons eie Afrikaanse Volkspeler - 1955

#### Behoeftte aan 'n standaardwerk

Net na die uiters suksesvolle opvoering van die ossewatablo tydens die inwyding van die Voortrekkermonument in 1949 het tant Cecile gevoel dat die tyd ryp was vir die samestelling van 'n standaardwerk oor ons volkspele. Sy besluit om opnuut na die spele in die bestaande handleiding te kyk ten einde te bepaal of die spele werklik tradisioneel en speelbaar is en ook of dit tot nou toe deur die volkspelers aanvaar is en deur die publiek geniet word. Ook word 'n aantal ongepubliseerde spele, wat sy intussen landswyd versamel het, in oënskou geneem. In die drie bestaande bundels was daar óf slegs sangnote óf slegs elementêre musiekbegeleiding aangebring. Tant Cecile het toe die musiekverwerkers gevra om die musiekbegeleiding vollediger te maak.

In die vroeë jare '50 het dit tant Cecile geluk om met 'n baie bekende versamelaar van volksmusiek in aanraking te kom. Dit was Jo Fourie, wat haarself reeds vanaf 1935 aan hierdie prysenswaardige taak gewy het. Sy het 'n aantal van haar manuskripte aan tant Cecile gegee en hieruit is een liedjie gekies wat gedurende die 1953 oorsese toer gesing is terwyl 'n paar liedjies in die bundel "Ons eie Volkspeler opgeneem is.

Uit die vorige bundels en uit die bykomende versamelde volksmusiek het tant Cecile uiteindelik op twee marsliedere en sewe-en-vyftig spele besluit wat in die nuwe bundel opgeneem sou word.<sup>2)</sup>

Selfs in die jare '50 kon musieknote nog nie in Suid-Afrika geset word nie. Tant Cecile se seun, Johan, het die musieknote vir haar eerste bundel met die hand geteken, maar die volledige komposisie vir sang en begeleiding was vir Johan te tydrowend en tant Cecile het toe die manuskripte na mnr. H. Schenk, 'n bedrewe bladmusiektekenaar van Pretoria, geneem wat die taak aanvaar en op voortreflike wyse uitgevoer het. Na voltooiing is die bladmusiek deeglik deur 'n aantal voor-aanstaande musici nagegaan.

#### Standaardisering van kleredrag

Die kleredragstyl wat aanvanklik deur die volkspelers gebruik is, was soortgelyk aan dié wat tydens die Simboliese Ossewatrek van 1938 gedra is, te wete die allelaagse Voortrekkerdrag. Na die Tweede Wêreldoorlog het 'n groter verskeidenheid materiaal beskikbaar gekom en het die volkspeleldrag gevolglik al hoe deftiger en kleurryker geword. Tydens die inwyding van die Voortrekkermonument (1949) en by die Van Riebeeckfees (1952) was die drag reeds heel deftig en verfynd en kon dit met die Voortrekkers se deftigste kisdrag vergelyk word.

Alhoewel die volkspeleldrag in die algemeen redelik eenvormig van styl was, was dit tog wenslik dat daar 'n standaardstyl neergelê moes word. Tant Cecile de Ridder het die noodsaaklikheid hiervan besef en het toe, saam met 'n paar

(44 p 59)